

K životnému štýlu jednej rodiny v Banskej Štiavnici v období socializmu

The lifestyle of one family in Banská Štiavnica
during the period of socialism

DOI: 10.31577/EtnoRozpra.2022.29.2.05

Helena Galková

The article deals with the life of a family from Banská Štiavnica, through which it points out the complex changes in the structure of society after the onset of the totalitarian regime. Originally, the family of a self-employed person who had his own bakery, had to adapt in a new environment of a planned economy, where self-employed persons and other entrepreneurs no longer had space. A profound change in society was transferred into the daily life of a baker – a self-employed person, later a civil servant, as well as his son – a miner. Political and social changes affected the whole society, significantly changed the internal structures in the small town, the social aspects of life and the internal relations of the community as well. In the first part, the author focuses on the approach to society and the life of the local community in Banská Štiavnica, where she presents acquired knowledge concerning the aspects of urban life in Banská Štiavnica in the intricate period of the totalitarian regime. Pointing out social relations and the urban environment before and after this political change at the beginning of the second half of the 20th century is very important for understanding the functioning of the family and the man in a small town, the possibilities of its self-realization in the new social structure. The practical part of the paper deals with the critical evaluation of data collection, which was carried out by the method of oral history and the interpretation of the data thus obtained, set in the primary context of the time. The aim of the case study is based on the selected family to point out the deep penetration of external socio-political influences into the everyday life of one of the many similar families in Banská Štiavnica within the period under study.

Key words

town, family, lifestyle, socialism, change, oral history

Kľúčové slová

mesto, rodina, životný štýl, socializmus, zmena, orálna história

Kontakt / Contact

Mgr. Helena Galková, Slovenské banské múzeum, Kammerhofská 2, 969 01 Banská Štiavnica: galkova.helena@muzeumbs.sk

Ako citovať / How to cite

Galková, H. (2022) K životnému štýlu jednej rodiny v Banskej Štiavnici v období socializmu. *Etnologické rozpravy*, 29(2), 74-82. <https://doi.org/10.31577/EtnoRozpra.2022.29.2.05>

Historické udalosti sú sprevádzané sociálno-spoločenskými zmenami, ktoré zasahujú do vývoja sociálnych skupín v spoločnosti. Kolektívizácia a znárodňovanie, ktoré na našom území nasledovali po zmene politického režimu v roku 1948, viedli k postupnej likvidácii súkromných jednotiek v meste a ku kolektívizácii poľnohospodárstva v dedinskom prostredí, čo malo bezprostredný vplyv na zmenu spôsobu života ako takého. Keďže Banská Štiavnica mala pred nástupom režimu stáročnú tradíciu v baníctve, tieto zmeny sa dotýkali aj baníkov,¹ no ovplyvnili najmä životy živnostníkov, ktorí vlastnili malé prevádzky priamo v meste. Často išlo o dlhoročne dedené rodinné podniky, známe i v širšom okolí.

Reflexiou týchto zásahov sa začal etnologický výskum zaoberať až po roku 1989, hoci etnológovia sa zameriavali predovšetkým na problematiku kolektívizácie vo vidieckom prostredí. Ako konštatuje Dušan Kadlečík (2006: 135), vtedajší národopisný výskum uskutočňovaný pre prípravu monografií regiónov či obcí sa zameral najmä na opis tradície, resp. na charakterizovanie vzťahu tradičné – moderné v spôsobe života, a práve tieto zmeny ovplyvnila kolektívizácia. Ideologický rámec vedeckej práce v podstate nepripúšťal kritiku spoločenského systému. Počiatky výskumov urbánnej etnológie na Slovensku sa zamerali predovšetkým na industrializáciu a zmeny v živote mestského a dedinského obyvateľstva, pričom mesto tvorilo tzv. *východiskový bod* (Košťalová, 2009: 15), od ktorého sa odvíjal výskum vplyvu priemyselňovania na ľudovú kultúru; pozornosť sa sústredila na robotnícke vrstvy a ich spôsob života. Z hľadiska lokality to boli najmä mestá Bratislava, Banská Štiavnica, Handlová a Ružomberok (Košťalová, 2009: 16).

Tento príspevok sa usiluje zachytiť podmienky života v meste Banská Štiavnica počas totalitného režimu. Predmetom môjho záujmu je každodenný život² jednej rodiny ovplyvnený profesiou, ktorá sa dedila z generácie na generáciu. Poukazuje tiež na to, ako sa

¹ Najvýznamnejšou socioprofesijnou skupinou v Banskej Štiavnici boli baníci a po roku 1948 sa ich status ešte zvýšil, pretože banícka profesia bola v tom období veľmi preferovaná. Životu a každodennosti baníkov v období socializmu v Banskej Štiavnici sa venuje etnologička Zuzana Denková (2016).

² Každodenný život pozostávajúci z rutinných aktivít ako jedlo, pitie, obliekanie, spánok, hygiena, obstarávanie vecí, starostlivosť o deti, stretávanie sa s priateľmi, cestovanie, a pod.

živnostník a jeho rodina vyrovnávali so spoločenskými zmenami a aké dôsledky mali nariadenia vládnucej strany³ na ich každodennosť. Výskum je kombináciou štúdia literatúry a terénneho výskumu, vychádza z vymedzených znakov obdobia 50. rokov (Franc, 2015: 19), na ktoré som sa zamerala vo výpovedi informátora. Základnou metódou terénneho etnologického výskumu bol neštruktúrovaný rozhovor a metóda *orálnej histórie*.⁴ Počas výskumu som viackrát absolvovala rozhovory – v období rokov 2021 až 2022. Výber respondenta nebol náhodný, stretli sme sa totiž pri terénnom výskume zameranom na inú tému,⁵ kde počas rozhovoru (v tomto prípade semi-štruktúrovaného) bolo vidieť, že často odbočuje k spomienkam na otca. Práve preto som jeho voľbu považovala za vhodnú na spracovanie tejto témy. Vďaka viacerým rozhovorom, keď respondent dostal priestor na voľné rozprávanie o živote v socializme,⁶ sa mi podarilo zachytiť spomienky na život jednej z mnohých rodín, ktoré sa museli po zmene režimu prispôbiť novým podmienkam a životu v meste v období reálneho socializmu.⁷ Avšak sám narátor⁸ vystupoval najmä ako sprostredkovateľ životného príbehu otca pekára⁹ a jeho rodiny.

Mesto Banská Štiavnica

Mesto možno definovať ako sídelný útvar s väčšou koncentráciou a spravidla aj väčším počtom obyvateľov, centrálnym postavením a hospodársko-správnou funkciou v rámci

³ Komunistická strana Slovenska (skr. KSS). V roku 1948 nadviazala na samostatnú rovnomennú slovenskú politickú stranu založenú v roku 1939. Komunisti sa už počas 2. svetovej vojny začali pripravovať na prevzatie politickej moci v Československu. To sa im úplne podarilo vo februári 1948. Odvtedy až do konca roku 1989 bola komunistická strana „vedúcou silou spoločnosti“. Riadila štát a ovládala všetky oblasti verejného života, jej funkcionári sa preto stali najmocnejšími osobami, ktoré organizovali a riadili činnosť štátnych orgánov aj spoločenských organizácií. (Ústav pamäti národa, 2007).

⁴ Pod pojmom *orálna história* rozumieme rad prepracovaných a neustále sa vyvíjajúcich postupov, prostredníctvom ktorých bádateľ v oblasti humanitných a spoločenských vied získava nové poznatky, a to na základe ústneho podania osôb, ktoré boli účastníkmi alebo svedkami určitej udalosti, procesu alebo doby, ktoré daný bádateľ skúma. Pozri Vaněk, Mücke, 2015.

⁵ Informátora – bývalého baníka, som oslovila pri výskumnej úlohe Sviatkovanie baníkov počas socializmu.

⁶ M. Vaněk odporúča ako postupovať pri orálno-historickom rozhovore: *Často užíváme tzv. semistrukturovaný rozhovor s jistým biografickým úvodom narátora a v konečné fázi i s presahom k jeho prítomnosti. Úvodní a záverečná pasáž dáva oběma stranám pocit, že tazateľ nepřišel za svým narátorem pouze ve snaze vytěžit pro sebe důležité informace a po jejich získání exploatovaného narátora opustil. Právě nehraná snaha o pochopení minulých dějů a současných postojů i hodnocení povyšuje tento typ rozhovoru nad rozhovor typu otázka – odpověď.* (Vaněk, Mücke, 2015: 100) Ako však ďalej uvádza, životopisné rozprávanie má v porovnaní s interview oveľa viac výhod, keďže subjekt nie je obmedzovaný pripravenými otázkami, naopak je vedený k voľnému rozprávaniu.

⁷ Súčasťou výskumu boli aj technické činnosti – nahrávanie zvukového záznamu na diktafón a vlastné poznámky (využívané najmä pri overovaní informácií, aj keď istá verifikácia prebiehala už počas rozhovoru, keďže sa ho zúčastnila a informácie dopĺňala aj manželka rozprávača, a v jednej situácii dokonca aj jeho dve staršie sestry).

⁸ A. G. (*1946, Banská Štiavnica) – dôchodca bol vopred upozornený, že rozhovory budú zaznamenané, analyzované a spracované na vedecké a vzdelávacie účely, súhlasil so spracovaním osobných údajov.

⁹ A. G. starší, pekár – osobnosť v Banskej Štiavnici, ktorú si starší Štiavničania stále pamätajú. Spomienky na neho aj na jeho bratov spracoval vo svojej publikácii Vladimír Bárta a kol. (2012).

užšieho alebo širšieho regiónu, prípadne celej krajiny. Vyznačuje sa bohatou sieťou ulíc a námestí, viacpodlažnou sústredenou zástavbou, vyznačujúcou sa vyššou hustotou a vyšším štandardom technických zariadení, rozsiahlejšími budovami širšieho spoločenského, správneho, kultúrneho a hospodárskeho významu a rozsiahlejšou priemernou základňou. Od dediny sa líši predovšetkým právnym štatútom, ktorý mestu už v stredoveku umožňoval vytvárať a rozvíjať špecifickú štruktúru hospodárenia (nepoľnohospodárska výroba a obchod) a z nej vyplývajúcu sociálnu štruktúru, stavebnú kultúru a niektoré kultúrne formy (Podoba, 1995: 351). Samozrejme, aj v Banskej Štiavnici bol predpoklad pre rozvoj nepoľnohospodárskej, remeselnej výroby a obchodu, pričom k najrozšírenejším remeslám patrilo krajčírstvo, mäsiarstvo, obuvníctvo, klobučníctvo, kožušníctvo, kováčstvo, fajkárstvo, medovníkárstvo, z ktorého sa neskôr oddelili majstri pekári (Lovásová, 2003: 101).

V sledovanom období, v čase socializmu (1948 – 1989), začal bohatý kultúrny a spoločenský život tohto mesta skôr stagnovať. Počas vojnových udalostí (1945) mesto utrpelo viaceré škody pri bombardovaní domov, ale aj po následných požiaroch pri ústupe nemeckých vojsk. Požiare boli časté, preto ľudia prirodzene potrebovali nájsť riešenie, ako proti požiaru zasiahnuť. Okrem dobrovoľného požiarneho zboru v meste pôsobilo niekoľko spolkov (neskôr klubov), ktoré naplňali prirodzenú potrebu po pohybe. Svoju tradíciu tu mala organizovaná telovýchovná činnosť. Výskumu banskoštiavnických spolkov bolo venovaných niekoľko publikácií (Lichner, 2003; Bárta a kol., 2012). Dovtedajší vývoj telovýchovného hnutia prebiehal v rôznych historických, ekonomicko-spoločenských aj politických podmienkach. Štátom riadená a podporovaná telesná výchova sa stala súčasťou socialistického systému výchovy (väčší dôraz sa však začal klásť na masovosť) a vytvárali sa lepšie materiálne podmienky pre všetky druhy športov a súťaží. Miestne základné a stredné školy sa výrazne podieľali na športovom živote v meste, organizovali sa spartakiádne vystúpenia (Lichner, 2003: 235). Ku typickým prejavom života v Banskej Štiavnici patrilo najmä šport, trhy (kde sa dalo zohnať všetko od predajcov z okolitých dedín), baníctvo a tradície s ním spojené, ako aj prítomnosť maloobchodníkov (živnostníkov) podnikajúcich v jednotlivých odvetviach.¹⁰

Takže tuto to bolo všetko pomiešané, každý si tu žil v tom malom priestore. Tak si zoberieme, koľko nás tam žilo, lebo neboli tie malé sídliská – až koncom 50. rokov sa to sídlisko pod Kalváriou začalo stavať a všetky tieto sídliská až po koniec 60. rokov sa začali stavať, takže fakticky len po tých kopčkoch sme žili a v tom meste. Tie veľké budovy, to bolo všetko plné, niekoľko rodín – povedzme, ako je teraz tá Banka lásky, tam naspodu bola krčma „U Kozákov“ a bývali tam štyri rodiny. Tam, ako je Žemberák, to teraz mesto má Daňový úrad, tam bol internát, no potom, kde je Rubigall, tam bol archív, ale menej bytov, tak býval len ten správca, ale vedľa, kde je teraz Ruina bar, tam neviem ani povedať, koľko ľudí bývalo. A to sme boli všetko zmiešaní Štiavničania. Všetko to bolo pomiešané, či učители – alebo my sme to volali profesori, to všetko sme tam bývali. (AG, 4.5.21)¹¹

¹⁰ Aktuálne (od r. 2020) možno navštíviť v Banskej Štiavnici na Starom zámku výstavu Neobyčajné príbehy obyčajných vecí (2015, kurátorka Z. Denková, Slovenské banské múzeum), ktorá dokumentuje život jednotlivých živnostníkov – cukrárov, lekárníkov, medovníkárov, maliarov, aj pekára A. Gregussa.

¹¹ Rozprávača označujem AG, uvedené čísla znamenajú dátum nahrávky – 4. mája 2021.

Každodennosť socializmu na príklade jednej rodiny

Životnému štýlu a každodennosti v Československu v 50. rokoch sa všeobecne pripisujú niektoré základné črty (Franc, 2015: 19). Tieto špecifické črty – kolektivismus v každodennom živote, sovietaizácia, vyzdvihovanie manuálnej práce a robotníckej triedy, problémy so zásobovaním, tlak voči všetkým alternatívnym životným smerom, kolektivaizácia poľnohospodárstva a postupná likvidácia súkromných obchodov a prevádzok možno badať aj v skúmanom spomienkovom rozprávaní o živote v Banskej Štiavnici. Vychádzam z nich a pre reálnejšie priblíženie kontinuity každodenného života v tej dobe uvádzam niektoré časti výpovedí.

1. Kolektivismus v každodennom živote

Mnohé činnosti, ktoré sa predtým vykonávali v rámci rodiny, sa presúvali do verejnej sféry, predovšetkým stravovanie, športové i iné spoločenské aktivity či celkové trávenie voľného času. Samozrejme, niektorí na takéto spoločné trávenie voľného času spomínajú s nostalgiou. Pri rozhovoroch so staršími ľuďmi často cítim nesúhlas s „dnešnou“ dobou, keď sa susedia navzájom ani nepoznajú.

Ale chodili sme na brigády socialistickej práce, to bolo výborné, súťaže boli, tam sa zamestnanci medzi sebou, aj rodiny stretli, to bola zábava večer, súťaže ... to bolo vynikajúce, také medziľudské vzťahy. Nie ako teraz, keď ani neviete, kto vedľa vás býva. Tak je to, bohužiaľ. (IG, 4.5.21)¹²

M. Franc (2015: 21) však poukazuje aj na to, že práve takéto vynútená kolektívnosť možno spôsobila prehĺbvanie individualistických tendencií:

Kolektívnosť však měla relativně krátký dech. Navíc se zdá, že vnucování určitých konkrétních forem kolektivity a rozbití kolektivů postavených na jiných základech paradoxně vedlo v následujících desetiletích naopak k prohloubení individualistických tendencí a stažení se do rodinného zázemí.

2. Sovietaizácia

Prihlásenie sa k sovietskym inšpiráciám, skúsenostiam či objavom sa stalo doslova fenoménom, ktorý sa však v mnou skúmanej profesii pekára určite neprejavil do takej miery, ako napríklad v baníctve. No aj napriek tomu ho možno špecifikovať v inej sfére každodennosti, napríklad v školstve a v iných činnostiach.

Ako nás pripravovali na armádu, tak boli tie rôzne krúžky, čo... tak ono sa dá povedať, že pionierske aktivity napodobňovali skautov. Iné heslá boli. Napríklad, čo bolo také, a čo sa môj otec veľmi na to hneval, sme boli malé deti, a keď štátnici zomreli, tak sme pri takom katafalku museli stáť. Stalin, keď zomrel, také drobce, druháci, tretiaci sme boli, a tam sme museli stáť. Takže to boli také veci, ktoré sa nám nevideli, no ale to bolo treba len potichu pošomrať... (AG, 2.6.22).

¹² Nahraté 4.5.2021 – IG je označenie pre druhého rozprávača – manželku AG, ktorá sa zúčastnila niektorých rozhovorov. V tomto príspevku som jej výpoveď použila len raz.

Každodennou záležitosťou bol aj pasívny postoj obyvateľov – ako vyplýva z uvedeného úryvku rozprávania, keďže vyjadrenie nesúhlasu sa nechávalo „na doma“. Zmena nastala po roku 1968, keď aj najhorlivejší stúpenci sovietskeho vzoru zostali prinajmenšom zaskočení po udalostiach spojených so vstupom vojsk Varšavskej zmluvy na naše územie.¹³

Napríklad, keď bol 28. február, on nikdy nebol, nenadával, ale jeho bolo, mali sme také okná, také chaluze drevené – to ešte od vojny ostalo, proti bombardovaniu, no a môj otec večer, keď už bolo, tak pekne sviečku do okna zapálil, tak symbolicky. Ako na protest. (AG, 2.6.22)

3. Vyzdvihovanie manuálnej práce, robotníckej triedy a vnášanie triedneho princípu do života spoločnosti

V období socializmu sa v súvislosti s presadzovaním ideológie komunistickej strany uprednostňovali manuálne profesie, profesie vykonávané pracujúcou triedou. Naopak, systematicky sa pracovalo na nivelizovaní mnohých profesií, najmä profesií typu profesia – poslanie ako kňazi a rehoľné sestry (Košťalová, 2009: 47).

Tak to zase boli kolektívy, no a tie kolektívy mali súťaže, voľakedy sa vyhúvalo, no u baníkov bol vzor ten stachanovec. Potom sa to troška, aby sme neboli len ako u sovietskych stachanovcov, kto nám bol vzor, ale my sme sa tu už rôzne kolektívy utvorili, no a boli brigády socialistickej práce a súťažilo sa o ten titul, a potom sa robievali zábavy. To zopár všelijakých odmien sa dostávalo. Takže, keď sa dostala odmena, tak voľajakých pár korún sa odložilo, a potom bolo na zábavu. Nás baníkov už potom bolo veľa, takže to bývalo aj tvrdé, všelijaké to bývalo... Takí, čo nemuseli, necítili sa medzi nami dobre, ale my ten kolektív, tí priatelia, ozaj sme sa tam dobre zabavili. Nuž a popri tom boli kadejaké vyhodnotenia, finančná výhoda. (AG, 4.5.21)

4. Problémy so zásobovaním

Úloha spotreby v modernizačnom programe spojená s jej zanedbávaním a kultúrou nedostatku spravili zo spotreby dôležitú oblasť, cez ktorú si občania vytvárali vzťah k socializmu. (Búriková, 2006: 87) Nárast v spotrebe a zabezpečovanie „základných potrieb“ občanov slúžili komunistickej strane na legitimizáciu jej moci. Spotreba však bola zároveň oblasťou, v ktorej občania každodenne pociťovali problematický charakter režimu, stala sa priestorom rezistencie a jej nedostatky boli jednou z príčin pádu komunizmu vo východnej Európe (Drakulić, 1993; Miller, 1995: 15 – 16, citované podľa Búriková, 2006: 82).

Bolo zadelené, že v stredu a v piatok sa vozilo mäso. To sa vedelo, donieslo sa mäso, niekedy to meškalo, lebo to mäso išlo nie loďou tri týždne, ale z týchto družstiev tri týždne, no a boli mäsiarne na Trojici, tam, ako mal Stračina, tam na tom rohu, potom hneď dolu bola – Nikolaj mal mäsiareň, tak ako je teraz, neviem, čo je tam dáky

¹³ 21. augusta 1968 obsadili cudzie vojská väčšinu strategických miest po celom Československu. Išlo o vojenskú okupáciu krajiny jej spojencami, napriek nesúhlasu jej zákonne zvolených predstaviteľov a žiadostiam o pomoc iných krajín.

obchodík. Na druhej strane dole, ako je hotel Salamander. No a tak to bolo, že sa vedelo že dovezú okolo druhej, už okolo jednej sa išlo postaviť, väčšinou do radu išli staršie tety, čo boli doma, a keď už prišli deti z roboty tak sa vymenili a čakalo sa na mäso. (AG, 4.5.21)

5. Tlak voči všetkým alternatívnym životným smerom

Ako konštatuje Jan Rychlík (2015: 34), ťaživá atmosféra normalizácie dopadala najmä na inteligenciu, umelcov, tvorivých či podnikavých ľudí.

Boli to veľmi ťažké časy, čo sa týka rodičov, my ako deti sme nikdy nepobadali, že by voľačo, jasné že sme museli skromnejšie žiť, nebolo tak, ako keď, ešte si pamätám, že v tých 50. rokoch tie Vianoce sme mali, no potom sa to zrazu zmenilo, už to bolo skromnejšie, no ale vždy dačo bolo a zatiaľ bolo dobre, dokým bola pekáreň doma. Otec mal robotu, mamina tiež mala robotu, takže aj keď tie platy neboli, takže pomaly sme si začali zvykať – ako sa povie, človek si aj na šibenicu zvykne – tak aj naši. Oni boli takí húževnatí ľudia, tak tieto veci sa prekonali. Ale stále bol nepokoj. Viete, tá trenica bola, tie politické veci, doťahovačky tieto – jeden druhého žalovať a tak, no ale vždy sa snažil, lebo môj otec vedel vystupovať, mal všade veľa známych, tí ho brali ako takého aj nepriateľa troška, aj tí pekári, ktorí aj u neho robili, takisto mu chceli ukázať, že sú. A potom prišla taká doba, že u nás zrušili pekáreň. (AG, 2.6.22)

6. Vlna kolektivizácie poľnohospodárstva a postupná likvidácia súkromných obchodov a prevádzok

Jednou z prioritných myšlienok socializmu bolo úplné odstránenie súkromného vlastníctva výrobných prostriedkov a zamedzenie jeho vytvárania, tzn. že jednotlivci nemohli vlastniť nič, s čím by mohli podnikáť. V priebehu 40. rokov minulého storočia sa najprv zoštátnili veľké priemyselné podniky, potom nasledovalo poľnohospodárstvo a nakoniec živnostníci. Z oficiálnej ekonomiky vymizli akékoľvek formy podnikania či súkromného vlastníctva a zároveň v roku 1953 prišla menová reforma, ktorá obrala ľudí aj o posledné úspory (Faltánová, 1993: 139).

Začali tie trenice všelijaké, začala zmena peňazí, naši rodičia prišli o dosť peňazí, lebo chceli, otec mal v pláne kúpiť dom, kde je teraz hlavný banský úrad. To chcel kúpiť, že by tam urobil pekárničku, no a mu to nevyšlo, lebo tá zmena peňazí, tam bol viazaný vklad, tak prišiel o veľa, podobne ako veľa týchto živnostníkov vtedy... (AG, 2.6.22)

Zhrnutie

Môj príspevok mal za cieľ zachytiť podmienky života rodiny žijúcej v Banskej Štiavnici v období socializmu, konkrétne rodiny pekára, ktorý zdedil pekáreň po svojom otcovi a dedovi. Nielen on, ale aj ostatní členovia rodiny sa snažili podnik udržať, zveľaďovať a inovovať, keďže profesijný život sa bežne miešal s tým rodinným. Avšak s príchodom nového režimu, ktorého hlavnou ideou bolo zoštátnenie a centralizovanie moci, sa tieto snahy stávali čoraz nereálnejšími. Následné znárodnenie jeho podniku, kde neskôr pracoval ako štátny zamestnanec, až po úplné zatvorenie prevádzky, smerovali k tomu, že dom, kde dlhé roky fungovala táto pekáreň, sa predal, a tým sa pekárska tradícia v tejto

rodine ukončila. Doba bola taká, ale žilo sa. Popri každodenných starostiach sa táto rodina vedela prispôbiť, otec „funkcionárčil“, syn si vybral štátom preferovanú profesiu (profesiou baníka), ktorá mu priniesla výhody (byt, lepší zárobok).

Ako možno zhrnúť životný štýl jednej rodiny počas tohto obdobia? Možno len konštatovať, že ľudia sa snažili žiť predovšetkým mimo politiku, hlavné bolo sa nestavať proti režimu, o to viac sa prikláňali ku svojim každodenným starostiam či radostiam. Aj preto je výskum každodennosti v období socializmu formou oral history dôležitý, pretože „takéto naratívne vyrovnávanie sa so sociálnou realitou dáva človeku do istej miery odpoveď na to, čo sa tu deje“ (Profantová, 2012: 7).

Referencie

- Bárta, V. a kol.** (2012). *Banská Štiavnica – ako sme tu žili*. Slovenská Ľupča: AB ART press.
- Búriková, Z.** (2006). Spotreba a výskum reálne existujúceho socializmu. *Etnologické rozpravy*, 13(2), 81-91.
- Denková, Z.** (2016). Percepcia života v ére socializmu v životopisných rozprávaniach baníkov z Banskej Štiavnice. In Z. Denková (Ed.), *Etnológ v teréne. Etnológ a múzeum* (s. 90-108). Banská Štiavnica: Slovenské banské múzeum.
- Falťanová, Ľ.** (1993). Profesná dráha živnostníkov a znárodňovacie procesy. *Slovenský národopis*, 41(2), 139–160.
- Franc, M.** (2015). Životní styl a každodennost v Československu v padesátých a šedesátých letech 20. století. In J. Pažout (Ed.), *Každodenní život v Československu 1945/48 – 1989* (s. 18-32). Praha – Liberec: Ústav pro studium totalitních režimů-Technická univerzita v Liberci.
- Kadlečík, D.** (2006). K výskumu kolektivizácie poľnohospodárstva a fenoménu jednotných roľníckych družstiev metódou orálnej histórie. *Etnologické rozpravy*, 13(2), 134–141.
- Košťalová, K.** (2009). *Človek – Profesia – Rodina*. Banská Bystrica: Ústav vedy a výskumu Univerzity Mateja Bela.
- Lichner, M.** (2003). Ostatné spoločenské aktivity. In M. Lichner (Ed.), *Svedectvo času* (s. 227-241). Banská Bystrica: Štúdio Harmony.
- Lovásová, E.** (2003). Remeslo. In M. Lichner (Ed.), *Svedectvo času* (s. 101-103). Banská Bystrica: Štúdio Harmony.
- Neobyčajné príbehy obyčajných vecí. (2015).** [výstava]. Slovenské banské múzeum, Banská Štiavnica, Slovensko.
- Podoba, J.** (1995). Mesto. In J. Botík, P. Slavkovský (Eds.), *Encyklopédia ľudovej kultúry Slovenska I.* (s. 351). Veda.
- Profantová, Z.** (2012). Žili sme v socializme. Slová na úvod. In Z. Profantová (Ed.), *Žili sme v socializme I.: kapitoly z etnológie každodennosti* (s. 1-34). Bratislava: Ústav etnológie SAV.

Rychlík, J. (2015). Každodennost v Československu v období tzv. normalizace. In J. Pažout (Ed.), *Každodenní život v Československu 1945/48 – 1989* (s. 34-47). Praha – Liberec : Ústav pro studium totalitních režimů – Technická univerzita v Liberci.

Ústav paměti národa. (2007). Funkcionáři KSČ a KSS. Získané dne 25.8.2022, z <https://www.upn.gov.sk/projekty/funkcionari-ksc-kss/>

Vaněk, M., Mücke, P. (2015). *Třetí strana trojúhelníku. Teorie a praxe orální historie*. Praha: Univerzita Karlova v Praze.